

Milyen üzeneteket képes átadni egy megálló, s mi a gyakorlat fővárosunkban?

A MEGÁLLÓ MINT UTCABÚTOR

Gyalogosként egy térre megérkezve utazásunk első, s gyakran utolsó mozzanata is a tömegközlekedési megállóban történik. A villamos-, busz- vagy épp metrómegálló az ember és a tér megismerkedésének és elválásának színterei, így mintegy keretbe foglalják a tér nyújtotta élményt. Különösképp hangsúlyos ez olyan tereken, amelyek jelentős átszállóforgalmat bonyolítanak le. Itt a sietős forgatag gyakran egészen elfedi a köztér egyéb feladatait, ezért a megálló szinte az egyetlen érintkezési ponttá válnak, meghatározva a teljes tér alkotta benyomást.

A tömegközlekedési megállók közismert funkciói a várakozás helyének kijelölése, információ, biztonság és kényelem biztosítása. Az európai tömegközlekedés hajnalán, a 17. századtól, a rendszeres lovakocsi-járatok első megjelenésétől¹ a 19. századig a megállóhelyek a városzéli fogadókhoz igazodtak. A városi tömegközlekedésben

azonban jóval később alakultak ki állandó megállóhelyek. Budapesten még az 1915-ben elindított, első elektromos hajtású buszjáratot is le kellett inteni.² Később, ahogy a fix várakozóhelyek kialakultak, ezeket táblák, esetleg kőépületek kezdték jelölni. A század közepén már közel másfél ezer megállóhely volt a fővárosban, a ma már megszokott utasváró-felépítmény azonban az 1960-as évek közepéig nem volt mindennapos. Elterjedése a francia vállalkozó, Jean-Claude Decaux újszerű ötletének köszönhető, aki a buszmegállót hirdetőfelületként kezdte árusítani.³ A kereskedők hamar megértették a várakozó utasokban rejlő vásárlói potenciált, így a reklámcég tömegével kezdhett építkezni, a városi tömegközlekedés színvonala pedig anélkül emelkedhetett, hogy az azt üzemeltető társaságoknak ez bármibe került volna is.

Az ezredforduló után számos nemzetközi kísérlet indult a buszmegálló mint utcabútor egyébként is komplex feladatkörének tágítására. A járatok útvonalának jelölése, a menetrendek közlése, hirdetés, kényelem és biztonság biztosítása mellett további funkciók jelentek meg. Ahogy a fenntarthatóság egyre fontosabbá vált, a városi ökoszisztémát támogató, zöldtetős, és napelemmel borított önfenntartó változatok bukkantak fel.⁴ A városok „élhetőségének” középpontba kerülésével szórakoztató, játékra hívó, köznevelő vagy épp 21. századi kényelmi lehetőségeket biztosító, például USB-s töltővel ellátott megállók is kísérleteztek.⁵ Mindemellert a hirdetések okozta médiaszennyezést is egyre többen bírálják.⁶

A budapesti megállók jó részéért ma is közterületi hirdetőcégek felelősek. Kialakításuk viszonylag egységes: fémszerkezetre szerelt áttetsző lapokkal egy-három oldalról és felülről határolt, de nem zárt (hézagos)

A 22/22A/222 buszok megállója mint hirdetőfelület a Széll Kálmán téren, Budapest II. | Waiting shed of buses 22/22A/222 as advertising surface in Széll Kálmán tér, Budapest II | Üzemeltető és kivitelező: JCDecaux, 2016
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna

Keskeny, hegyes formák a 17-es villamos Széll Kálmán téri megállójában, Budapest II. Tervező: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Narrow pointed forms on the passenger shelter of tram 17, Széll Kálmán tér, Budapest II. Designer: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna

Lebegő, dinamikus elemek a 17-es villamos Széll Kálmán téri megállójában, Budapest II. Tervező: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Hovering, dynamic elements in the passenger shed of tram 17, Széll Kálmán tér, Budapest II. Designer: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Fotó: Bakos Bence

Elegánsan szellős, de kínosan kényelmetlen megálló a 2-es villamos vonalán, a Kossuth téren, Budapest V. Tervező: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Elegantly airy but awkwardly uncomfortable passenger shelter along the route of tram no. 2, Kossuth tér, Budapest V. Designer: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna

Üvegházhatású, háromrétegű üvegtető a 2-es villamos megállójában a Kossuth téren, Budapest V. Tervező: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Three-layer glass canopy producing a greenhouse effect in the stop of tram no. 2, Kossuth tér, Budapest V. Designer: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna

építmények. Elemeik látható, könnyen elérhető, ipari jellegű csomópontokban kapcsolódnak. A felületeket változó mértékben reklámok fedik. Belsejünkben pad, esetleg deréktámasz kínál kényelmesebb várakozást. Minimalizmusuk habár rideg és közönyös, de tiszta, biztonságos, könnyen gyártható és szerelhető megoldást nyújt. Egy ilyen modern szerelvény nem ígér többet, mint ami, de alapvető rendeltetését teljesíti – bár itt-ott azért az eső is becsöpög, a szél is befúj, de legalább nyáron is szellőzik. A városképet a legkisebb mértékben hivatott befolyásolni, miközben tökéletes háttér a figyelemért árgáló reklámplakátok számára is. Elsődleges üzenete

pontosan az, ami az éppen aktuális plakátok tartalma. Az ipari formák gyakran hatnak tájidegennek, hiszen az érték felelős internacionális hirdetőcégek számára a városképfarmálás sokadrendű szempont. Ezzel szemben több nemzetközi kezdeményezés indult már a közterületi reklámok médiaszennyezésének felszámolására. Egy ilyen fordulat hazánkban is érdekes s jelentős következményekkel járna az utcabútor-fejlesztés és -karbantartás terén.

Nagyobb átépítési projekteknél jellemző, hogy a várakozóhelyek kialakítása az adott tér vagy villamosvonal részeként építészeti feladattá válik. Ilyen esetben

változatosabb formákkal és anyaghasználattal, gyakran a reklámfelületek háttérbe szorulásával találkozhatunk. Ez történt például a Széll Kálmán tér villamosmegálló-háromszögében is. Amennyiben elfogadjuk a várostervezési döntést, amely szerint a ma már belvárosivá vált tér továbbra is végállomásoknak otthont adó tranzitóna kell legyen és ezért elemei dinamikát és átjárhatóságot kell tükrözzenek, a villamosmegállók remekül teljesítenek. A szoborszerű, filigrán szerkezetek tetőelemeinek csúcsos formái összhangban vannak a tér dinamikus, „átrohanós” hangulatával. A hegyesszögrengetegbe illeszkedő idomok – a 4-6-os itteni tempóját ismerve némiképp túlzó – sebességet reprezentálnak, miközben még a villamosok haladási irányát is jelzik. A látszóbeton a tér műemlék épületére, a *Legyezőre* is szépen reflektál. Azonban ha a térre mint közös életterre tekintünk, a rideg szürke, kemény formák elszalasztott lehetőségnek tűnhetnek. A keskeny és magas építmények kevés emberséget közvetítenek, nem serkentik a kapcsolatteremtést se a városiak, se a város és lakói között. S mindemellett csupán csekély védelmet nyújtanak a természet viszontagságai ellen.

Hasonló, dinamikaközpontú megközelítést tükröznek a felújított 1-es villamos vonalának megállói. Robusztus betonelemei időtállóságot, hegyes formái és szárnszerű árnyékolói lendületességet sugároznak. A széles tető az esővédő feladatát szerencsére jobban teljesíti. A kék információs elemek és a villamossárga – hajléktalanokat távol tartani igyekvő, s télen kellemetlenül hideg – székek teremtenek kapcsolatot a Budapesti Közlekedési Központ (BKK) arculatával, miközben vidám színfoltot is képeznek az autópálya-szélességű körút középvezetékében. A tágas megállók területén hirdetőfelületek alig kaptak helyet,

Anyagtársítások az 1-es villamos megállóiban az Etele téren, Budapest XI. Tervező: CÉH Zrt. mint a FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESTZT Kft. konzorcium altervezője. Kivitelező: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2. szakasz)

Material combinations in the stop of tram no. 1, Etele tér, Budapest XI. Designer: CÉH Zrt. as subcontractor of FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESTZT Kft. consortium. Producer: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2nd phase)

Fotó: Bakos Bence

míg BKK-tájékoztatókat eddig talán soha nem látott mértékben találhatóunk.

Színharmonia az 1-es villamos megállóiban az Etele téren, Budapest XI. Tervező: CÉH Zrt. mint a FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESTZT Kft. konzorcium altervezője. Kivitelező: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2. szakasz)

Colour harmony in the stop of tram no. 1, Etele tér, Budapest XI. Designer: CÉH Zrt. as subcontractor to FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESTZT Kft. consortium. Producer: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2nd phase)

Fotó: Bakos Bence

Különleges megállók fogadnak a Kossuth téren is, ahol – úgy tűnik – a reprezentációs szerep a használhatóság kárára vált. A háromrétegű üveglap tető s a matt fekete acélváz az ország főterének járó eleganciát és komolyságot tükröz. Bármilyen előkelő is, az alatta várakozókat sajnos az esőtől, a szélről s a napszúrástól sem védi. A leginkább dekorációs elemként működő villamosmegálló összhangban vannak a tér üzenetével. A zöldterületek, amelyek „a fűre lépni tilos” tábla védelmez a piknikezni vágyók lábnyomaitól, a térkő szürkésége, az árnyékat adó fák és villamosmegállók hiánya mind jól mutat a fényképeken: komoly s szemrevaló, többet azonban, kényelmet s védelmet nem ajánl.

ZIMMERMANN Eliza Hanna

formatervező, MA-hallgató

(Free University of Bozen-Bolzano, Eco-Social Design)

1. Randy Alfred: March 18, 1662: The bus starts here ... in Paris. *Wired*, 2008. <https://www.wired.com/2008/03/march-18-1662-the-bus-starts-here-in-paris/> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 31.)

2. Múlt, jelen és jövő. *BKK*, 2015. <https://bkk.hu/100-eves-az-autobusz-kozlekedes/mult-jelen-jovo/> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 23.)

3. The advertising bus shelter : JCDecaux's trademark. *JCDecaux*, 2014. <https://www.jcdecaux.com/blog/advertising-bus-shelter-jcdecauxs-trademark> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 23.)

4. JCDecaux installs bus shelters with photovoltaic roofs for Roland-Garros. *JCDecaux*, 2018. <https://www.jcdecaux.com/press-releases/jcdecaux-installs-bus-shelters-photo-stops-2639127437.html>; Bruno Hannibal-Taylor: Playful Spaces. *Bruno Hannibal-Taylor*, 2008. <http://bruno.hannibaltaylor.com/playful-spaces/>; Phone Charging Bus Shelters. *JCDecaux UK*, 2015. <https://www.jcdecaux.co.uk/news/phone-charging-bus-shelters> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 31.)

5. BrightVibes: This Dutch City Has Transformed Its Bus Stops Into Bee Stops. *EcoWatch*, 2019. <https://www.ecowatch.com/dutch-city-bus-stops-into-bee-stops-2639127437.html>; Bruno Hannibal-Taylor: Playful Spaces. *Bruno Hannibal-Taylor*, 2008. <http://bruno.hannibaltaylor.com/playful-spaces/>; Phone Charging Bus Shelters. *JCDecaux UK*, 2015. <https://www.jcdecaux.co.uk/news/phone-charging-bus-shelters> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 31.)

6. Arwa Mahdawi: Can cities kick ads? Inside the global movement to ban urban billboards. *The Guardian*, 2015. <https://www.theguardian.com/cities/2015/aug/11/cities-kick-ads-ban-urban-billboards> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 23.)